

Ei maanalaista vastarintaa vaan tiedeyhteisön näkyvää ja kuuluvaa yhteistyötä tieteen parhaaksi

Lea Ryyänen-Karjalainen

Tieteen kielestä on käyty viime aikoina julkisuudessa runsaasti keskustelua. On ollut ilahduttavaa huomata, että keskustelua ovat käyneet eri alojen ja eri uravaiheessa olevat tutkijat. Näin kielen merkityksen monimuotoisuus on tullut mielestäni erittäin hyvin esille. *Musiikki* 4/2017 pääkirjoituksessa ”Kieli keskellä” käsiteltiin käytyä keskustelua ja pohdittiin myös lehden omaa kielivalintaa ja sen perusteita. Riippumatta siitä, mistä tieteenalasta on kyse, näkökulmia kielivalintaan on monta. Valintoihin vaikuttavat tieteenalojen historiallinen perintö ja vaikuttavuuden arvioinnin traditiot. Lisäksi on tärkeää miettiä, millaiseen tieteelliseen keskusteluun halutaan osallistua, kuinka laajasti tutkimustulosten halutaan leviävän ja mihin niillä halutaan vaikuttaa.

Pääkirjoituksessa mainittiin kotimaisten tieteellisten julkaisujen kielen merkitys päätöksenteon tukena sekä muu yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Ne ovat saaneet tutkijat keskustelemaan tieteellisen tiedon jakamisesta, tieteentekijöiden viestintätaidoista, tutkijoiden ja päätöksentekijöiden vuorovaikutuksesta sekä jälkimmäisten halusta ylipäätään hyödyntää tutkittua tietoa. Tiedeviestinnästä on tullut oleellinen osa tutkijan arkea. Se edellyttää sekä eri mediavälineiden hallintaa että taitoja ja rohkeutta viestiä tutkitusta tiedosta nopeasti muuttuvassa ympäristössä, jossa tutkijan puhetta haastetaan ja epäillään ja jossa asiantuntijuudesta on tullut yleistä omaisuutta. Tällöin kielen valinnalla on suuri merkitys, ja mielestäni on luontevaa viestiä kotimaisilla kielillä silloin kun viesti halutaan mahdollisimman selkeäksi ja tutkimustulosten tarkoitushakuinen tulkinta halutaan minimoida. Kielivalinnalla on näkemykseni mukaan rooli myös kansallisen julkaisutoiminnan turvaamisessa. Arkityössäni Tieteellisten seurain valtuuskunnassa (TSV) saan nähdä kotimaisen tieteellisen julkaisemisen rikkauden mutta myös huolen siitä, miten pystymme huolehtimaan julkaisutoiminnan laadusta ja toimintamahdollisuuksista julkaisutoiminnan kulttuurinmuutoksessa.

Tieteenalojen erojen, tiedeviestinnän ja vaikuttavuuden lisäksi tiedeyhteisössä käydään keskustelua myös siitä, vaikuttaako opetus- ja kulttuuriministeriön tai yliopiston resurssiohjaus kielen tai julkaisukanavien valintaan. Julkaisufoorumi-luokitusta on käytetty yliopistojen tuottamien tieteellisten julkaisujen laatuindikaattorina opetus- ja kulttuuriministeriön asettamassa yliopistojen rahoitusmallissa vuodesta 2015 alkaen. Tieteellisten ja muiden julkaisujen perusteella jaetaan tällä sopimuskaudella yhteensä 13 prosenttia yliopistojen perusrahoituksesta. Seuraavalla sopimuskaudella on mahdollista, että rahoitus-

mallissa tullaan painottamaan avointa julkaisemista. Tämä painotus on linjassa Euroopan Unionin tekemien avoimen julkaisemisen linjausten kanssa. Se voi kuitenkin aiheuttaa huolta niillä tieteenaloilla ja niissä tiedejulkaisijoissa, joille avoin julkaiseminen syystä tai toisesta on vielä ratkaisematon asia.

Julkaisufoorumi-luokitukseen on kohdistunut koko sen olemassaolon ajan runsaasti kritiikkiä. Vähitellen on kuitenkin alettu ymmärtää mallin hyvät puolet. Toisin kuin esimerkiksi kansainvälisten tietokantojen aineistoihin pohjautuvassa viittausanalyysissä, luokituksessa pystytään ottamaan eri tieteenalojen julkaisukäytäntöjen erityispiirteet, esimerkiksi kansalliset julkaisukanavat, huomioon paremmin. Lisäksi tiedeyhteisö pystyy osallistumaan ja vaikuttamaan luokituksen kehittämiseen. Julkaisufoorumi on myös omalta osaltaan ollut vähintäänkin välillisesti synnyttämässä keskustelua tieteen kielestä ja sen merkityksestä.

Julkaisufoorumin alkuperäisen tarkoituksen näkökulmasta on huolestuttavaa, että luokituksesta näyttää joissain yliopistoissa tulleen myös yksittäisen tutkijan arvioinnin väline. Tämä käy ilmi TSV:n ja UNIFI:n selvityksestä (ks. http://www.acatiimi.fi/5_2018/16.php). Metriikan käyttöön yksittäisen tutkijan arvioinnissa tarvitaan lisää vastuullisuutta. Esimerkiksi rekrytoinneissa ja henkilökohtaista suoriutumista arvioitaessa prosessien ja arviointikriteerien tulisi olla läpinäkyviä, arviointimenetelmien, aineistojen, asiantuntijoiden ja indikaattoreiden tulisi olla arvioinnin kohteen ja tavoitteiden kannalta eettisesti ja teknisesti kestäviä. Suomessa puuttuu taho, joka arvioisi tai ohjeistaisi tutkijan arvioinnin toteutusta, eettisyyttä ja läpinäkyvyyttä. Nyt tätä puutetta pyritään poistamaan; TSV on asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on laatia kansallinen tutkijan vastuullista arviointia koskeva suositus ja tätä tukeva tietopohja. Tavoitteena on julkaista suositus keväällä 2019. Työryhmästä saa lisätietoja osoitteessa <https://www.tsv.fi/fi/uutiset/ty%C3%B6ryhm%C3%A4-ohjeistamaan-tutkijan-vastuullista-arviointia>.

Sen sijaan että tiedeyhteisö tytyisi olemaan vain ohjattavana tai että vain rahoitusleikkausten kaltaiset rankat toimenpiteet saavat tiedeyhteisön eri toimijat yhteiseen rintamaan, on varmasti olemassa asioita, joista tiedeyhteisö voi löytää yhteisiä tavoitteita ja linjauksia tieteenalojen eroista ja tiedeorganisaatioiden kehittämistarpeiden ja -vaiheiden eroista huolimatta. TSV:n järjestämä, yksittäisen tutkijan arviointia käsitellyt Tieteessä tapahtuu -foorumi keväällä 2015 oli hyvä esimerkki tiedeyhteisöä laajasti kiinnostavasta aiheesta, jota voitiin käsitellä yhdessä, tuoda esille erilaisia näkemyksiä ilman oikean tai väärän määrittelemistä ja pohtia, millaiset valinnat ja toimenpiteet olisivat tieteen edistämisen tai tutkijoiden avoimen arvioinnin kannalta parhaita.

Opetus- ja kulttuuriministeriö osoitti vuoden 2018 alussa TSV:lle uutena tehtävänä avoimen tieteen ja tutkimuksen koordinaatio- ja kehittämistehtävät. Avoimen tieteen koordinaatio laajentaa TSV:n vastuita ja vahvistaa sen roolia riippumattomana tiedepoliittisena toimijana. TSV:n lakisäätöihin tehtäviin on eri tavoin sen perustamisesta asti, vuodesta 1899, kuulunut kotimaisen julkaisutoiminnan edistäminen. TSV:n ja tieteellisten seurojen toimintaa kotimaisen tieteen ja tieteellisen kirjallisuuden turvaamiseksi ei valtuuskunnan perustamisen aikoihin ilmeisesti koettu poliittisesti epäilyttäväksi toiminnaksi kuten esi-

merkiksi samana vuonna perustetun Sivistystä kodeille -yhdistyksen, joka nimettiin sitten turvallisesti Martta-Yhdistykseksi. Tiede ja tieteen tekijät ovat kuitenkin aina olleet yhteiskunnan terveen kehityksen tarvitsemia kyseenalaisia, tiedon tuottajia ja sen jakajia. Vaikka tänään emme taistelekaan tieteen tai taiteen keinoin sortotoimia vastaan, meidän tulee aktiivisesti – mieluummin etukenossa – seurata sekä kansallista että kansainvälistä tiedepoliittista kehitystä ja olla yhdessä vaikuttamassa siihen, mitä tutkimme ja mitä viestimme. Silloin vahvistamme tieteen autonomiaa ja merkitystä yhteiskunnassa.

Tiedeyhteisöllä on kyky ja halu tunnistaa niitä kehittämiskohteita, joista se voi löytää yhteisen näkemyksen ja tahtotilan. Koordinaation määrittelyn yhteydessä, keskusteluissa tiedeyhteisön eri toimijoiden kanssa, olemme todenneet yhdeksi ensimmäisistä yhteisistä linjaustarpeista kotimaisen tieteellisen julkaisemisen politiikan määrittelyn. Kun kyseessä oleva politiikka tai strategia on tähän asti puuttunut, olemme olleet esimerkiksi e-aineistosopimuksia koskevilla neuvotteluilla huonommassa asemassa kuin ne maat, joilla on tukenaan kansallinen tavoitteet ja reunaehdot määrittelevä strategia. Julkaisupolitiikassa voidaan myös pohtia kielen roolia ilman eri tieteenalojen vastakkainasettelua tai erilaisten valintojen arvottamista.

Syntyykö avoimen tieteen koordinaatiosta laajempikin alusta tiedeyhteisön yhteistyölle ottaa kantaa, nostaa keskusteluun ja ideoida korkeakoulu- ja tiedepolitiikkaa edistäviä asioita ja siten muodostaa positiivinen vastavoima ja keskustelukumppani yhteiskunnan muille toimijoille, riippuu meistä itsestämme.

Lähteet

- Majjala, Minna. 2017. *Kultakauden maanalainen vastarinta*. Helsinki: Otava.
- Viesti rohkeasti, vaikuta vastuullisesti. *Tiedeviestinnän suositukset*. 2018. Tiedonjulkaisemisen neuvottelukunta. [Verkkolähde https://www.tjnk.fi/sites/tjnk.fi/files/tiedeviestinnan_suosituksset_2018.pdf]
- Wahlfors, Leena ja Janne Pölonen. 2018. Julkaisufoorumi-luokitus ja vastuullinen tutkimusmetriikka. *Acatiimi* 5.

MuT Lea Ryynänen-Karjalainen (lea.ryynanen-karjalainen@tsv.fi) on Tieteellisten seurain valtuuskunnan toiminnanjohtaja.